

סיפור זאשי-היסטאורי, הקשור זצ"ר זירם, זצ"ר זראור, זגאל סואל זגם זי.

עמיהוד ישראלי *

סיפור זה ידוע למעטים בלבד. להלן עיקריו:
עם פרוץ מלחמת העולם ה-I, גויס ד"ר בירם לצבא הגרמני, לאחר שכבר ב-1913 הניח את היסודות להקמת בית הספר הריאלי. בירם, בתוקף הכשרתו האקדמית (מזרחן) הועבר לאימפריה העות'מאנית והוצב במפקדה הגרמנית הראשית בדמשק, בפיקודו של הגנרל פון-פלקנהייין (בעבר: הרמטכ"ל הגרמני), שהיה המפקד בפועל של צבאות תורכיה וגרמניה בסוריה ובארץ ישראל. זאת ועוד, ידוע שבירם תיפקד במחלקת המודיעין הגרמני בדמשק.

כידוע, ב-25 לאפריל 1915, נחתו כוחות בנות הברית בחצי האי גליפולי (כולל גדוד "נהגי הפרדות" של טרומפלדור-ז'בוטינסקי), לפי תוכנית של ווינסטון צ'רצ'יל, שר בממשלת לוי ג'ורג', כשהכוונה האסטרטגית היתה לאיים על איסטנבול הבירה ולגרום ליציאת תורכיה מהמלחמה. המיבצע נכשל. בנות הברית נסוגו באבידות כבדות, וזאת משום שהמודיעין הגרמני בדמשק ידע על התכונה בנמל אלכסנדריה (אירגון השייטת), וכוחות תורכיים מחוזקים ציפו לפולשים במרומי הרכס ההררי של גליפולי, בפיקודו של הגנרל פון סונדרס. אין לי ספק, שלבירם היה חלק נכבד בהכשלת מבצע זה.

ההמשך מעביר אותנו לשנת 1967, זמן מה לאחר תום מלחמת ששת הימים: בתוקף תפקידי כמרכז הגיאוגרפיה קיבלתי באחד הימים מישלוח גלילים מסניף הדר. פתחתי את החבילה ולתדהמתי ראיתי מפות בקנה מידה 1:50,000 של סיני וסואץ (צפון, מרכז ודרום). המפות הודפסו על נייר עבה ומשובח וצבעוניותן בלטה לעין כטרייה וכרעננה ביותר. במקרא, בתחתית המפות, צויין התאריך (1914 או 1915), לצד כתוביות באותיות ערביות וגותיות. קריאת הערבית לא פתרה לי את המשמעויות, עד שתפסתי שזו למעשה תורכית, שכן מהפכת הכתב הלטיני בתורכיה באה מאוחר יותר. השויתי את מיתארי האגמים והביצות בתוואי התעלה למפות מעודכנות של צה"ל והתברר, ששטחי הביצות במנזלה וסביב ימת תמסח הצטמקו בין 1914-1967. "כתמים לבנים" עיטרו חלקים מסיני, כיון שלא היה עליהם מידע כרטוגראפי מהימן. המפות אוחסנו במגרות מתאימות, ונדמה לי שנשלחו להלן לאוניברסיטה

לבית הספרים הלאומי בירושלים.
כיצד הגיעו המפות לבית הספר הריאלי?

* בטר מחזור ל' תש"ט, 1940
מורה לגיאוגרפיה ומרכז המקצוע.
שלושת ילדיו - בוגרי ביה"ס.

וההיסטוריה בבית הספר. בשלב מסויים, אני מניח, הראה בירם לברוור את מפות סיני-סואץ ושאלו אם יועילו לו. ברוור, שלימד את הגיאוגרפיה של ארץ ישראל (מדן ועד באר שבע) לא מצא שימוש לימודי במפות והן נגנזו באחת מעליות הגג או המחסנים בהדר.

בשנת 1967 הוחלט, כנראה, בהנהלה, על "ביעור חמץ", ומישהו שיגר אלי, לחדר הגיאוגרפיה בבית בירם, את המפות המצויינות הללו, שהיה להן באותה עת ערך היסטורי, יותר מגיאוגרפי.

שיחזור אפשרי הינו כדלקמן:
לקראת קץ המלחמה, כשהצבא הבריטי כבר עמד בשערי חלב (אלפו), בצפון סוריה, חזר בירם לגרמניה ועימו "שלל", שאותו הועיד לצרכי הוראה בבית ספרו בחיפה. כקצין מודיעין בדמשק היתה לו גישה למפות הצבאיות, ועם ההתפוררות התורכו-גרמנית, נטל עימו מלקוח. יותר מאוחר, כשהותר לו לחזור לפלסטינה ולחיפה, הביא עימו את השלל. להלן הומין את ד"ר יצחק ברוור המנוח לבוא מאירופה על מנת לרכז את לימודי הגיאוגרפיה

נ.ב.

על זיקתו הצבאית (הפרוסית) של בירם ניתן היה ללמוד לא רק מיסוד החג"ם (להלן - גדנ"ע), אלא גם מהעובדה שבירם ("הציוני-כללי", לא איש תנועת העבודה) מונה כמפקד הראשון של "ההגנה" בחיפה.